

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Турчик Вероніка

Явище самооцінки завжди викликало значний інтерес у дослідників різних дисциплін. Вплив шкільного середовища відіграє значну роль у процесі формування самооцінки старшокласників, адже на самооцінку впливає те, як людина його сприймає. Особливість становлення самооцінки старшокласників полягає в тому, що в цей період відбувається активне самовизначення, формуються життєві орієнтири та майбутнє професійне становище. Наукові дослідження показали, що існує сильна потреба підтримувати та захищати власну самооцінку, особливо в негативних, стресових ситуаціях чи під час ключових життєвих подій. Переживання численних негативних емоцій може перешкоджати правильному розумінню власної ідентичності та становленні у соціумі. Питання впливу шкільного середовища на рівень самооцінки старшокласників залишається актуальним, попри наявність значної кількості теоретичних та емпіричних досліджень самооцінки. Соціальна взаємодія та умови життя змінюються досить швидко та потребують подальшого вивчення в умовах сучасних освітніх реалій.

Мета публікації – теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження психологічних особливостей самооцінки старшокласників під час навчання в школі.

Для вирішення поставленої мети було використано такі методи: теоретичний аналіз літератури, психодіагностичні методики “Шкала самооцінки Розенберга”, “Шкала самооцінки” (підлітковий, юнацький вік), “Діагностика мотивації до успіху” (Т. Елерс). Емпіричною базою дослідження був КЗ Турбівський ліцей №1 Турбівської селищної ради Вінницького району Вінницької області. У дослідженні взяло участь 35 учнів 11-х класів у віці від 16 до 18 років.

Огляд літератури демонструє [1–8], що самооцінка виступає центральним регулятором самосвідомості, формуючи траєкторії особистісного зростання та визначаючи змінність поведінкових реакцій у різних життєвих контекстах.

Систематизація теоретичних підходів свідчить, що самооцінка старшокласника є динамічною, залежить від особистого досвіду, соціального контексту та рівня розвитку когнітивних процесів, що забезпечує рефлексивне та критичне ставлення до себе, сприяє усвідомленому саморозвитку та адаптації у суспільстві.

Аналізуючи результати за трьома методиками, можна зробити стислий висновок (рис. 1). За «Шкалою самооцінки Розенберга» більшість учнів (94,3%) мають високий або дуже високий рівень самооцінки, випадків низької самооцінки не зафіксовано. За «Шкалою самооцінки» для підлітків переважає середній рівень (65,7%), тоді як високий рівень мають 22,9%, а низький – лише 11,4%. Методика «Діагностика мотивації до успіху» показала, що домінує середній рівень мотивації (40%), помірно високий і занадто високий рівні разом складають майже половину вибірки, а низький рівень зустрічається найрідше (11,4%).

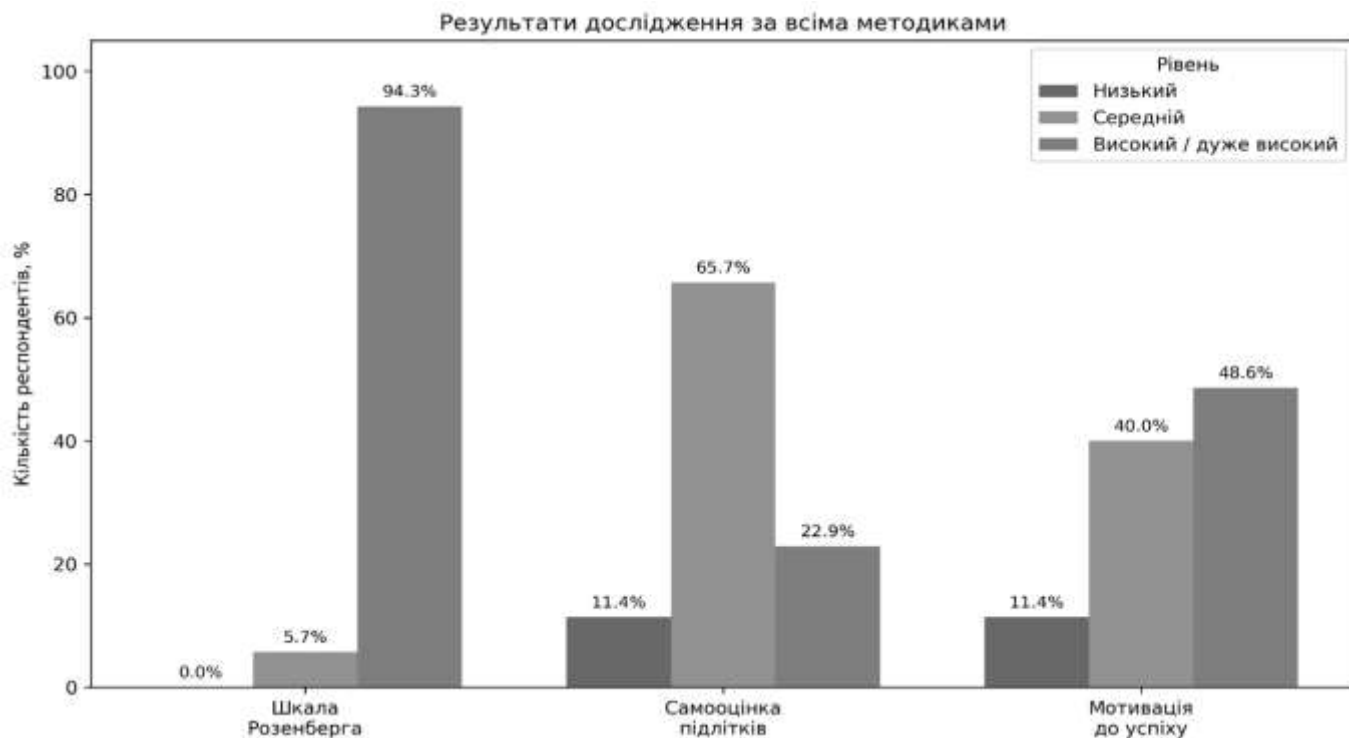

Рис. 1. Рівень самооцінки старшокласників за методиками дослідження

Проведений кореляційний аналіз за коефіцієнтом Пірсона показав, що між рівнем самооцінки та мотивацією досягнення успіху існує зв'язок. За «Шкалою

самооцінки Розенберга» виявлено статистично значущий позитивний зв'язок ($r = 0,369$), що свідчить: чим вища самооцінка, тим сильніша мотивація. Натомість за підлітковою «Шкалою самооцінки» отримано дуже слабкий негативний коефіцієнт ($r = -0,197$), який вказує на нестійкий взаємозв'язок.

Висновки роботи дозволяють стверджувати, що підвищення рівня самооцінки старшокласників можливе через створення сприятливого шкільного середовища, активну педагогічну та психологічну підтримку, розвиток критичного мислення, самопізнання та мотивації до успіху. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності педагогів та психологів для розробки програм підтримки особистісного розвитку старшокласників та корекції їх самооцінки з урахуванням індивідуальних особливостей та соціальних чинників.

Список використаних джерел

1. Бойко О., Горун Г. Самооцінка як важливий критерій становлення особистості. *Вісник національного університету оборони України*. 2023.
2. Глухенька К. С., Гресько І. М. Роль самооцінки у формуванні самоефективності особистості. ДНУ імені Василя Стуса. *Тези доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Хмельницький. 2025. С. 26-27.
3. Дмитрієва С. В., Бутузова Л. П. Психологічні особливості самооцінки та рівня домагань старшокласників. *Наука і освіта*. №5, 2016. С. 166-172.
4. Коляденко С. Самооцінка як фактор становлення особистості. Київ. Україна. 2021.
5. Прокопенко Т. Теоретичні підходи до визначення поняття «самооцінка» в психолого-педагогічних дослідженнях. *Магістерський науковий вісник*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. Випуск № 38. 2022. С. 70-73.
6. Спринська З. В., Сорочин Н. Соціально-психологічні чинники формування самооцінки у підлітковому віці. *Габітус*. Вікова та педагогічна психологія. Випуск 48. 2023. С. 87-91.
7. Чебикін О., Косьянова О., Козинська Д. Особливості взаємозв'язку самооцінки, мотивації та обману у підлітків з різними механізмами психологічного захисту. *Наука і освіта*. №4. 2024. С. 71-82.
8. Чернякова О. В., Гришко О. Д., Палій А. М. Самооцінка та самосприйняття як ключові аспекти особистісного росту. *Габітус*. Психологія особистості. Випуск 71. 2025. С. 241-247.